

TiSA på ti minutter

Hvordan vil TiSA-avtalen
påvirke norske helse- og
omsorgstjenester?

Hva er målet med TiSA?

TiSA (Trade in Services Agreement) er en avtale om handel med tjenester som forhandles mellom 22 land samt EU. Norge har vært en pådriver for avtalen fra starten.

Målet med TiSA-avtalen er å øke den internasjonale handelen med tjenester. Hindringene for handel med tjenester er ikke tollbarrierer, men reguleringer som gir fordeler for nasjonale selskaper eller aktivt stenger utenlandske selskaper ute.

TiSA-avtalen består av regelverk for å sikre at land ikke kan forskjellsbehandle nasjonale og utenlandske tjenesteleverandører.

Avtalen vil gi internasjonale selskaper utvidete rettigheter, og reduserer samtidig handlingsrommet til kommuner, regioner og nasjonale myndigheter. I praksis er det en omregulering til fordel for internasjonale selskaper.

Lekkasjer viser at alle reguleringer som på noe vis kan sies å forskjellsbehandle nasjonale og utenlandske aktører forbyes, samtidig som myndighetens mulighet for å regulere tjenestemarkedet begrenses.

Premissene for omreguleringen ligger tett opptil behovene til internasjonale selskaper og investorer. Selskapene får et omfattende sett av rettigheter, men mange av disse rettighetene går på bekostning av politikernes handlingsrom og demokratiet.

Illustrasjonfoto: Helse Midt-Norge

Hvordan kan TiSA påvirke velferds-tjenestene våre?

Regjeringen hevder at offentlige tjenester er unntatt fra avtalen, og at kun kommersielle velferdstjenester vil påvirkes. Dette er en omstridt påstand, EU- parlamentet er blant dem som har krevd en sikrere unntaksbestemmelse for offentlige tjenester.

Dessuten har regjeringen forpliktet en rekke norske velferdstjenester i det norske tilbudet, noe som vil gjøre det umulig for fremtidige folkevalgte å innføre reguleringer som stenger kommersielle omsorgskonsern ute.

Regjeringen har bedt om unntak for sykehus, eldre- hjem, en rekke helsetjenester, barnehager og skole. Samtidig ber regjeringen aktivt om at blant annet jordmortjenester, tannhelsetjenester, fastlegetjenester og en rekke andre helsetjenester underlegges TiSA-avtalen. Det betyr at Norge må sikre markedsadgang og full likebehandling av norske og utenlandske aktører innenfor disse sektorene. Disse rettighetene kan ikke reverseres i fremtiden.

Det vil ikke være mulig å innføre regelverk som diskriminerer internasjonale helsekonsern. Det vil heller ikke være lov å forby private aktører å etablere seg.

Norge har i sitt åpningstilbud bedt om at «offentlige tjenester», derunder «helse», holdes utenfor avtalen. Det er uklart om Norge vil få gjennomslag for denne typen unntak. Det er ikke før avtaleteksten blir prøvd i en internasjonal tvisteløsningsdomstol at vi faktisk vet konsekvensen av det som står der.

Illustrasjonsfoto: Helse Midt-Norge

Vil TiSA føre til økt privatisering?

Illustrasjonsfoto: Helse Midt-Norge

TiSA-avtalen kan ikke tvinge Norge til å privatisere helsetjenester. Men dersom skattekutt fører til dårligere kvalitet på den offentlige velferden, og flere innbyggere med høy inntekt velger private løsninger og tegner private helseforsikringer, så vil TiSA i aller høyeste grad påvirke norske myndigheters mulighet til å regulere private helsekonsern. I den grad det allerede finnes private aktører inne på det norske markedet, så må internasjonale helsekonsern få *nøyaktig* de samme vilkårene som andre aktører på det norske markedet.

Når utenlandske konsern må likebehandles med familiebedrifter og ideelle aktører, er det all grunn til å tro at de vil få mulighet til å øke sine markedsandeler, og vi kan derfor frykte en økt grad av privatisering.

Den norske velferdsstaten har alltid hatt et stort innslag av ideelle aktører som bidrar med alt fra livredning, barnehager, eldreomsorg, mor og barn-klinikker, og så videre. Det gir et bredt og allsidig tilbud av tjenester.

Faren med å slippe til internasjonale omsorgskonsern i Norge er at det største innsparingspotensialet for helsetjenester ligger i å kutte i antall ansatte, gi dem lavere lønn, pensjon og arbeidsvilkår. Det er slik kommersielle konsern kan underby ideelle og offentlige aktører i anbudskonkurranser.

Forskning fra land med mer erfaring med private sykehjem viser klart at kommersielle sykehjem har gjennomgående dårligere kvalitet enn offentlige og ideelle. En undersøkelse fra USA viser at kommersielle har systematisk lavere bemanning, færre sykepleiere, flere pasientklager og flere liggesår.

Er offentlig finansierte velferdstjenester inkludert i avtalen?

Det finnes et generelt unntak for offentlige tjenester i TiSA, men offentlige tjenester er definert som tjenester som «verken leveres på kommersiell basis, eller er i konkurranse med en eller flere tjenesteleverandører».

Ettersom det allerede eksisterer en rekke kommersielle sykehus, barnehager, skoler og helsetjenester som kan sies å «være i konkurranse» med offentlige tjenester, blir unntaket for offentlige tjenester veldig smalt. Ifølge EU-kommisjonen omhandler definisjonen av offentlige tjenester kun tjenester som militære, politi og brannvesen.

Achmea vs Slovakia: Investorer mot offentlig helseforsikring

I 2012 ble Slovakia dømt til å betale 22 millioner euro til det nederlandske helseforsikringsselskapet Achmea, fordi Slovakia hadde innført en lov som forbyr profitt for privat helseforsikring.

Offentlige innkjøp

Regjeringen er tydelig på at offentlige anbud er unntatt fra TiSA-avtalen. Samtidig viser en lekkasje at det forhandles om et eget vedlegget for offentlige innkjøp, der Norge står som en av forslagsstillerne. Her er unntaket for ikke-kommersielle offentlige innkjøp svakere.

Lekkasjen viser at det forhandles om et detaljert regelverk for hvordan man kan sikre at myndigheter ikke diskriminerer utenlandske selskap når de skal gjennomføre små og store kjøp av tjenester. Vi vet ikke om dette vedlegget vil bli en del av den endelige avtalen.

Av de kravene som har blitt fremmet i forhandlingene fra et internasjonalt næringsliv, settes ønsket om åpne offentlige anbudskonkurranser høyt. Det virker på ingen måte avklart at dette er noe som vil holdes utenfor TiSA-avtalen per i dag.

«List it or loose it»

I sine åpningstilbud i TiSA-forhandlingene må alle land liste opp hvilke tjenester de ønsker å åpne for internasjonal markedstilgang, såkalt «positiv listing». I en annen liste må landene legge frem hvilke tjenester de ønsker å unnta fra konkurranseutsetting. Her må tjenestene listes «negativt».

Dette betyr at dersom et land glemmer å liste opp et unntak, så vil denne sektoren automatisk være liberalisert gjennom avtalen. Med negative lister blir full liberalisering standarden, og alle unntak må rettfærdiggjøres.

En utfordring med det negative listesystemet er at myndighetene blir nødt til å kjenne til og forutse alle fremtidige reguleringshensyn, også for nye tjenester som kanskje ikke eksisterer i dag.

Frys og skralle

«Frys»- og «skralle»-mekanismene fratar folkevalgte retten til å styre annerledes i fremtiden.

De fleste TiSA-landene har regler som fører til forskjellsbehandling mellom egne og utenlandske bedrifter. Landene kan be om lov til å fortsette med eksisterende forskjellsbehandling, men frys- og skralle-mekanismen hindrer muligheten til å utvide forskjellsbehandlingen.

«Frys»-klausulen forplikter oss til å ikke lage nye offentlige tjenester eller styrke reguleringen av de vi allerede har. «Skralle»-klausulen forplikter oss til kontinuerlig å konkurranseutsette og privatisere alle tjenestene vi har.

Velferdstjenester er ikke som andre tjenester. De skal hjelpe oss når vi trenger det mest. Den internasjonale handelsavtalen for handel med tjenester – TiSA – vil få konsekvenser for velferdstjenestene våre. Både de offentlige, ideelle og kommersielle. Hvorfor skal jordmortjenester, tannhelse og flere andre helsetjenester underlegges en internasjonal handelsavtale? Tidligere forhandlinger om handelsavtaler viser at det er mulig å stanse planene ved hjelp av folkelig motstand.

Dette heftet er basert på Nei til EU arbeidsnotat nr 2 2016 «TiSA-avtalens konsekvenser for helse- og omsorgstjenester i Norge», av Ebba Boye.

*Last ned hele rapporten fra **neitileu.no***

Send følgende SMS: Nei til EU
<Ditt navn og adresse> til 2090 (kr 200,-)